

Dancing in the Shadows

A class by Rabbi Yonatan Y. Halevy

Introduction

(1) כתבים עמוד 906 – הרב יוסף קאפח

הזכירו כאן כמה פעמים את המושג "ציונות". בתימן לא היה קיים המושג הזה כמונח לתנועה או לקבוצה פנימית מוגדרת כל הפזורה היהודית בכל רחבי תימן היו שם כזמניים, ראו את עצמם כבמלון אורחים, אף שזה נמשך אלפיים שנה, לפיכך כל קבוצה או יחידים שעלו לארץ ישראל במשך הדורות, לא היו חריגים מן הכיוון הכללי. לכן לא צוינו עליות שלהם. מה שאין כן עליות ממקומות אחרים, כגון עליית תלמידי ר' יהודה החסיד, תלמידי הגר"א. **בשל חריגתם מן הרוח השוררת בסביבה, היתה עלייתם מאורע חריג, מאורע נפלא שאר רוח.** היה צריך להיות חסיד, או מתנגד למוסכמות, כדי לעלות לארץ ישראל. בתימן לא היה צורך בכך. העלייה הטבעית נמשכה באופן טבעי ורגיל, כי הרי כולם מעומדים לכך, כל אחד מצפה לשעת כושר, לסילוק המעצורים המיוחדים לו. **הציונות נוצרה כתרופה להתנגדות לעליה, ובאין מחלה אין צורך לתרופה.**

(2) אוצר המכתבים – ח"ג, עמ' קסג – הר"י משאש

עוד שאלת על יום העצמאות, שיש אומרים בו תחנון וסליחות וכו'

אין לך לסכסך דעתך בענינים אלו, **אתה ספרדי חרד,** עשה מה שאנחנו עושים, עושים אותו יום טוב בהלל גמור ובהודאה למלך הכבוד ברוך הוא, ואוכלים ושותים ושמים, **ואין לנו עסק עם אחרים.**

(3) מקום המים – ח"ה סימן כב:ג – הרב משה מלכה

האם מותר להעמיד דגלי ארץ ישראל בבית הכנסת?

לא ידעתי במה נסתפקת, ומה הוא האיסור שיכול להיות בדבר, **אמת היא שישנם אנשים קיצונים המתנגדים למדינת ישראל ולכל הקשור אליה, והם**

רואים בדגלה כפירה וסטיה מדרך התורה, אבל אנשים אלה הם מעטים מאוד ונער יכתבם, ודעתם לא מעלה ולא מורידה והעיקר הוא שכל מה שקרה וקורא כאן במדינת ישראל הכל בהשגחה אלוהית ויש לי כאן אריכות דברים, רק שאין העת והזמן מוכשרים להעלותם על הכתב, ועוד חזון למועד, באופן שלפי דעתי אין חשש כלל של איסור להעמיד דגל המדינה בבית הכנסת, אדרבא זהו כבודה ותפארתה של מדינת ישראל שיתנוסס דגלה על גבי ארון הקודש כדי להוכיח קבל העמים והעדויות שתורת ישראל וארץ ישראל היינו הך, וכי דגל ישראל צריך שיהיה קשור לתורת ישראל...

(4) מכתב לתלמידי – הרב יחיא בן-הרוש

פור ליוטי (קניטרא), אחד עשר אב ה'תש"י - 25/7/50

ידידים יקרים תלמידים נחמדים, חכמים ונבונים, דוד, שמעון, יצחק, עמרם, סאנאנים וכו' וכו' הי"ו (-ה) ישמרכם ויחייכם). אחיכם ומוקירכם מרבה בשלומכם. תנו שלום רב להגאון רבינו גרשום וכל הסרים למשמעתו שליט"א (-שיחיו לאורך ימים טובים אמן). סלח נא אנכי מבקש על שלא חזרתי בתשובה לכתביכם תכף לנטי"לה כיאות מהלכות דרך ארץ יען כי הזמן גרמא, טרדין עלי אדמה, הייתי טרוד בעמקי עסקי שמים וכו'.

זאת אומרת כי קבלתי כל מכתבותיכם **וששתי ונתעצבתי, ששתי** על שאתם מתמידים בלימוד, בפרט בתלמוד הש"ס, הים הגדול, מקור מים חיים, אין מים אלא תורה, חיים הם למוצאיהם, חיי עונג רוחני ונצחי, חזקו ואמצו, אל תרפו ואל תהרסו, כי אחסור דרי.

נתעצבתי, על דבורכם לשון הרע בהעמודים המחזיקים עם הישראלי, מקרא מלא בתורה: "אלקים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר" (שמות כב, כז) - אני מאמין באמונה שלמה שבנימין תיאודור הרצל זצ"ל הוא נביא אמת, ולהבדיל בין החיים דוד בן גוריון וסיעתו, הם המה המושיעים, עליו הכתוב אומר "ויהי דוד לכל

דרכיו משכיל וה' עמו" (שמואל א' יח, יד), כל המדבר לשון הרע על נשיאנו חיים וויזמאן (-ויצמן) ודוד בן גוריון כאילו ח"ו מדבר בשכינה רם ונשא ומנודה משבעה רקיעים רח"ל (-רחמנא ליצלן).

באופן, כל המדבר (לעתיד) לשון הרע על שום אחד מנשיאנו, עוד פעם, יהא בנדוי מפי אל עליון, ה' אלקים צבאות".

Halachah – Jewish Law

5) רמב"ם – משנה תורה – הלכות מלכים יב:א-ב

אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם. או יתנה שם חדוש במעשה בראשית. אלא עולם ממנהגו נזהג. וזה שצאמר בישעיה (ישעיה יא, ו) "וְגַר זָאב עִם כֶּבֶשׂ וְנֹמֵר עִם גְּדִי יִרְבֵּץ" משל וחינה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב ונמר. שצאמר (ירמיה ה, ו) "זָאב עֲרֹבוֹת יִשְׁדָּדִם וְנֹמֵר שָׁקֵד עַל עֲרִיקָם". ויחזרו כלם לדת האמת. ולא יגזלו ולא ישחיתו. אלא יאכלו דבר המתר בנחת עם ישראל. שצאמר (ישעיה יא, ז) "וְאֶרְבֵּי כַּבָּקִי יֹאכְלוּ תְבָנִים". וכן כל פיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים. ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל. ומה ענין רמזו בהן:

אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד. יראה מפשוטן של דברי הנביאים. שבתחלת ימות המשיח תהיה מלכות גוג ומגוג. ושקדם מלכות גוג ומגוג יעמד נביא לישר ישראל ולהקין לבם. שצאמר (מלאכי ג, כג) "הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי" וְגו'. ואינו בא לא לטמא הטהור. ולא לטהר הטמא. ולא לפסל אנשים שהם בתוקת פשרות. ולא להקשיר מי שהתקו פסולין. אלא לשום שלום בעולם. שצאמר (מלאכי ג, כד) "וְהָשִׁיב לִב אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם". ויש מן החכמים שאומרים שקדם ביאת המשיח יבוא אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו. שדברים סתומין הן אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו. אלא לפי הכרע הפסוקים. ולפיכך יש להם מחלקת בדברים אלו. ועל כל פנים אין סדור הניתן בדברים אלו ולא דקדוקיהן עקר בדת. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות. ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן. ולא ישימם עקר. שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה. וכן לא יחשב הקצין. אמרו חכמים תפח רוחם של משבבי הקצים. אלא יחפה וינאמין בכלל הדבר כמו שבארנו:

ומה לכם ולצרה הזאת להכניס עצמכם בעובי הקורה ולשאול עליהם אם דתיים הם או לא? הלא כבר אמרו רז"ל "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו" (אבות ב, ד). רב לכם אל תוסיפו עוד לדבר סרה על שליח ה' פן תכוו בגחלי אש. ברכו לאל ברוך הוא והרבו לו תודה על אשר גאלנו והסיר חרפת העמים מעלינו, תודה לאל יתברך אשר בידו נפש כל חי וגם לעבדיו וויזמאן ובן גוריון וכו' אשר במ חפץ ה' לגאול על ידם ולהרים דגל ישראל, עם ישראל חי, חי וחייה לעולמים, אמן, נס"ו (-נצח סלה ועד).

קבלו כלל בידכם: מי שאינו ציוני איננו ישראלי. האם שכחתם הששה מיליונים וחצי אשר המיתו בנו ההיטלרים ימ"ש (-יימח שמם)? אם כן מה אתם רוצים, עוד יכלו אותנו ולא יזכר שם ישראל עוד? חס וחלילה.

בפה מלא אני אומר, כל המדבר רע על אנשי ממשלתנו הרוממה אינו אלא מעדת קרה, נקרא רשע, וגם תפילתו תועבה, גם כי ירבה תפלה אין הקב"ה שומע. אמרו רז"ל יששכר היה רק עוסק בתורה ועבודה וזבולון בסחורה, לחוף ימים ישכון וזה כחלק זה בעולם הזה ובעולם הבא. אני מתפלא איך עוד לא הגעתם לספרי מוסר אשר אתם שונים המלאים מעונש המדבר לשון הרע אשר עונו גדול מנשוא רח"ל, איך מלאכם לבכם לדבר במשיחי ה' וויזמאן הרצל ובן גוריון שליט"א. אני הצעיר שאני מניח תפילין בכל יום אבקש מאת ה' שיתן חלקי עמהם, הלואי ואולי אשיגה נא להיות להם עבד ומשרת בעולם המנוחה והנחלה.

סורו לכם מן הדרך הרעה הזאת, דעו כי ה' הוא האלקים רצה והרים מזל ישראל וגלגל זכות על ידי זכאים הצדיקים האמתיים אשר מסרו נפשם על קדושת ה', והם: הרצל זצ"ל, וויזמאן, בן גוריון וכו' וכו', על אלה נאמר "אשרי מי שראה פניהם אפילו בחלום", קדושים וטהורים הם, אין נקרא טהור אלא טהור לב, זה האוהב אדמתו ועמו, ואינו מבקש גדולה לעצמו.

היו מנקיי הדעת, אל תהיו מהחסידיים שוטים - אני הכותב הרבה פעמים נתבוננתי בדבריהם ומטרתם וכו'

6) שולחן ערוך – אורח חיים (רכג:ב)

מת אביו מברך דיין האמת היה לו ממון שיורשו אם אין לו אחים מברך גם כן שהחיינו ואם יש לו אחים במקום שהחיינו מברך הטוב והמטיב.

7) שולחן ערוך – יורה דעה (רסה:ז)

כשהאב עצמו מוהל את בנו הוא מברך שהחיינו ואם המוהל הוא אחר י"א שאין שם ברכת שהחיינו ולהרמב"ם לעולם האב מברך שהחיינו על כל מילה ומילה וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ומלכות מצרים:

8) רמ"א – שם

ובמדינות אלו נוהגין שלא לברך שהחיינו אפי' כשהאב עצמו מל בנו אם לא שמל בנו הבכור שחייב לפדותו מברך שהחיינו בשעת מילה ואינו מברך בשעת פדיון אבל כשפטור מהפדיון אינו מברך שהחיינו:

9) ש"ך – שם

אם לא שמל בנו הבכור כו'. ואין נוהגין כן מעולם אלא אין מברכין שהחיינו כלל אפי' ישראל שמל בנו הבכור...

10) מרדכי (שבת סי' תכא-תכב)

ושהחיינו לא מברך משום צערא דינוקא... ושהחיינו לא שייך אלא בדבר שמחה דומיא דפדיון הבן...

Hashkafah – Jewish Philosophy

11) תלמוד ירושלמי – קדושין (ד, א)

רבי אבא בר זמינא בשם רבי הושעיה: גדול הוא קידוש השם מחילול השם.

12) לנתיבות ישראל, א, עמ' קסא – הרצ"ה קוק

כמובן אין ענינו של מאמר חז"ל ללמדנו, כי קידוש השם גדול יותר מחילול השם, אלא באורו, שכשהם נמצאים יחד, כשבאותו ענין יש צד קידוש השם וצד חילול השם, אין אומרים ספיקא ו'שב ואל תעשה', אלא שצד קידוש השם הוא הגדול והמכריע.

13) ישעיה – נב:יב

פי לא כחפזון תצאו, וכמנוסה לא תלכו: פי-הלך לפניכם ה', ומאספכם אלקי ישראל.

14) תלמוד ירושלמי – ברכות (ת, א)

רבי חייא רבא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא רבה לרבי שמעון בן חלפתא... כך היא גאולתן של ישראל, בתחילה קמעא קמעא, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת.

15) מדרש תנחומא – דברים פרק א

ללמדך שבשעה שהקב"ה מגלה שכינתו על ישראל אינו נגלה עליהם כאחת מפני שאינן יכולין לעמוד באותה טובה בפעם אחת שאם יגלה להם טובתו כאחת ימותו כלם.

16) מדרש תהלים – יח:לו

רבי יודן אומר לפי שאין הגאולה באה על אומה זו בבת אחת אלא קמעא קמעא... לפי שהיא מתגדלת והולכת לפני ישראל, עכשיו הן שרויין בצרות גדולות, וכשתבוא הגאולה בבת אחת, אינן יכולין לסבול ישועה גדולה, לפי שהיא באה בצרות גדולות, לפיכך היא באה קמעא קמעא ומתגדלת והולכת לפניו. לפיכך משולה הגאולה כשחר, שנאמר (ישעיה נח, ח) "אז ייבקע כשחר אורך". ולמה נמשלה כשחר, שאין לך אפלה גדולה יותר מאותה שעה הסמוכה לשחר, ואם יעלה גלגל חמה באותה שעה שהבריות ישנין, היו כל הבריות נלכדין, אלא עמוד השחר עולה ומאיר לעולם תחילה, ואח"כ גלגל חמה עולה ומאיר ואין הבריות נלכדין, שנאמר (משלי ד, יח) "ואורח צדיקים כאור נוגה".

17) ספר הזוהר – וישלח (דף קע ע"א)

בזמנא דקב"ה יוקים לון ויפיק לון מן גלותא, כדין יפתח לון פתחא דנהורא דקיק זעיר, ולבתר פתחא אחרינא דאיהו רב מיניה עד דקב"ה יפתח לון תרעין עילאין פתיחן לארבע רוחי עלמא.

(בזמן שהקב"ה יקים אותם ויוציאם מן הגלות, אז יפתח להם פתח אור דק מדק וקטן מאד, ואח"כ פתח אחר מעט גדול ממנו עד שהקב"ה יפתח להם את השערים העליונים הפתוחים לארבע רוחות)

עצם אל-עצמו. וראיתי והנה-עליהם גדים, ובשר עלה, ויקרם עליהם עור, מלמעלה; ורום, אין בהם.

ויאמר אלי, הנבא אל-הרום; הנבא בן-אדם ואמרתי אל-הרום פה-אמר אדני-ה', מארבע רוחות באי הרום, ופחי בקרוגים האלה, ויחיו. והנבאתי, כאשר צונו; ותבוא בהם הרום ויחיו, ויעמדו על-רגליהם--חיל, גדול מאד-מאד. ויאמר, אלי, בן-אדם, העצמות האלה כל-בית ישראל המה; הנה אמרים, יבשו עצמותינו ואבדה תקנותנו--נגזרנו לנו. לכן הנבא ואמרתי אליהם, פה-אמר אדני-ה', הנה אני פתח את-קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם, עמי; והבאתי אתכם, אל-אדמת ישראל. וידעתם, כי-אני ה': בפתחי את-קברותיכם, ובהעלותי אתכם מקברותיכם--עמי. ונתתי רוחי בכם וחייתם, והנחתי אתכם על-אדמתכם; וידעתם כי-אני ה', דברתי ועשיתי--נאם-ה'.

22) רש"י – סנהדרין (צב): – ד"ה משל היה

כאדם מת שחוזר וחי, כן ישובו ישראל מן הגלות.

23) יחזקאל – לו:טז-כח

ויהי דבר-ה', אלי לאמר. בן-אדם, בית ישראל ישבים על-אדמתם, ויטמאו אותה, בדרךכם ובעלילותם: כטמאת, הנדה, היתה דרךכם, לפני. ואשפך חמתי עליהם, על-הדם אשר-שפכו על-הארץ; ובגלוליהם, טמאוה. ואפיץ אתם בגוים, ויזרו בארצות: בדרךכם וכעלילותם, שפטתים. ויבוא, אל-הגוים אשר-באו שם, ויחללו, את-שם קדשי--באמר להם עם-ה' אלה, ומארצו יצאו.

ואחמל, על-שם קדשי, אשר חללהו בית ישראל, בגוים אשר-באו שמה. לכן אמר לבית-ישראל, פה אמר אדני-י ה', לא למענכם אני עשה, בית ישראל: כי אם-לשם-קדשי אשר חללתם, בגוים אשר-באתם שם. וקדשתי את-שמי הגדול, המחלל בגוים, אשר חללתם, בתוכם; ונדעו הגוים כי-אני ה', נאם אדני-ה', בהקדשי בכם, לעיניכם.

ולקחתי אתכם מן-הגוים, וקבצתי אתכם מכל-הארצות; והבאתי אתכם, אל-אדמתכם. וזרקתי עליכם מים טהורים, וטהרתם: מפל טמאותיכם ומפל-גלוליותיכם, אטהר אתכם. ונתתי לכם לב חדש, ורום חדש אתן

הרי דביארו לנו חכמינו האמתיים במקומות הנ"ל, שלא כמו שרבים מבני עמנו מדמים ועולה על לבם שהמשיח יבוא לישראל פתאום כנהר שוטף מאפלה לאור גדול בפעם אחת, כי אם עלייתם תהיה מעט מעט, ממדרגה למדרגה אשר למעלה הימנה, ואחר שיתרגלו לאותה מדרגה יעלו למדרגה שלמעלה ממנה, עד שיעלו ויבואו למדרגה היותר גבוהה על ידי שכבר הורגלו במדרגות העולות סולם בית אל מעט מעט.

19) מהר"ל – נצח ישראל

וביאור עניין זה, כי מפני שהגאולה הראשונה לא הייתה גאולה נצחית, שהרי לא היו נגאלים רק לשעה, וכך היה עניין הגאולה גם כן, דומה לאור הברק שנראה ברקיע לשעה ומיד עובר, ולא הייתה הגאולה הראשונה דבר תמידי קיים. ולפיכך היה יציאתם בחיפזון גם כן כי כל דבר שאינו קיים תמידי הוא עובר במהירות לשעה. אבל הגאולה אחרונה, שהוא גאולה נצחית מבלי שינוי כלל, רק תמיד קיים, ולכך לא יהיה לדבר זה חיפזון, כי החיפזון מורה על דבר שהוא לשעה וירא שמה יעבור הזמן, לכך ממחר מעשיו. אבל דבר שאינו לשעה, אינו ממחר. והדברים האלו מבוארים מאוד.

20) הראי"ה קוק, אגרות הראיה, חלק ג, עמוד כ

לא חלישות כוח הוא זה מה שישועתם של ישראל היא קמעא קמעא, כי אם גבורת גבורות, כבירות עליונה המקפת כול וממלאה את הכול.

21) יחזקאל – לו:א-יד

היתה עלי, יד-ה', ויוצאני ברום ה', ויניחני בתוך הבקעה; והיא, מלאה עצמות. והעבירני עליהם, סביב סביב; והנה רבות מאד על-פני הבקעה, והנה יבשות מאד. ויאמר אלי--בן-אדם, התחיינה העצמות האלה; ואמר, אדני-ה' אתה ידעת. ויאמר אלי, הנבא על-העצמות האלה; ואמרתי אליהם--העצמות היבשות, שמעו דבר-ה'. פה אמר אדני-ה', לעצמות האלה: הנה אני מביא בכם, רוים--וחייתם. ונתתי עליכם גידים והעלתי עליכם בשר, וקרמתי עליכם עור, ונתתי בכם רוים, וחייתם; וידעתם, כי-אני ה'. ונבאתי, כאשר צויתי; ויהי-קול כהנבאי, והנה-רעש, ותקרבו עצמות,

Closing Thoughts

31 הרב מרדכי אליהו – ראיון הצופה (אייר תשמ"ז)

אינני רוצה לראות צללים. אני רואה במדינה אור גדול. לא הייתה מעולם תקופה רבת אור כמו תקופתנו. אננו במדינתנו. במדינה כיום מרכז תורני חשוב. ב"ה ישנן ישיבות רבות לסוגיהן, ישיבות רגילות, ישיבות הסדר, נוער נפלא, רבנים גדולי תורה. גם ההשפעה החינוכית של מדינת ישראל טובה, אם כי יש תופעות הטעונות טיפול ותיקון. תקוותי היא שאווירה של ארץ ישראל תשפיע לטובה.

משא עובדיה – הרב עובדיה יוסף

אמנם אין לחדד כי ישנם לדאבונינו צללים רבים המעיבים על שמחתנו, אולם מעט אור דוחה הרבה מן החושך. עד שיפוח היום בביאת משיח צדקנו ונסו הצללים, ועלינו יזרח ה' וכבודו עלינו יראה.

32 שו"ת חמדה גנוזה – הרב דוד שלוש

אילו זכה דורנו היה עושה אותו ליום ששון ושמחה כי בו גאל אותנו ה' משעבוד מלכויות ונסללה הדרך למימוש מקצת מהבטחת ה' ומנביאי האמת על קיבוץ גלויות ובנין הארץ, ושיבת התורה לעמה לארץ הקודש.

אף על פי שצללים רבים מעיבים על האור, ראוי להבדיל בין האור ובין החושך ולהיות כאורה טוב שרואה את הצד החיובי והטוב. [הרב רומז לדברי הירושלמי ברכות פרק ט' סוף הלכה א']

33 ערפלי טהר עמ' לט – הראי"ה קוק

הצדיקים הטהורים:

אינם קובלים על הרשעה, אלא מוסיפים צדק;
אינם קובלים על הכפירה, אלא מוסיפים אמונה;
אינם קובלים על הבערות, אלא מוסיפים חכמה.

בקרבכם; וקסרתי את-לב האָבן, מבשרכם, ונתתי לְכֶם, לב בְּשֶׁר. וְאֶת-רוּחִי, אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם; וְעָשִׂיתִי, אֶת אֲשֶׁר-בְּחָזְקִי תַלְכוּ, וּמִשְׁפָּטִי תִשְׁמְרוּ, וְעָשִׂיתֶם. וְיִשְׁבְּתֶם בְּאֶרֶץ, אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְתֵיכֶם; וְהִייתֶם לִי, לְעַם, וְאֲנִכִּי, אֶהְיֶה לְכֶם לְאֱלֹקִים.

Partnering with HaKadosh Baruch Hu

24 תהילים – צד:יד

כִּי לֹא יִטָּשׁ יְהוָה עַמּוֹ וְיִנְחָלְתּוּ לֹא יַעֲזֹב:

25 ישעיהו – ט:ט

הֲאֲנִי אֲשַׁפֵּיר וְלֹא אֲוִלִיד יֵאמָר יְהוָה אִם-אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעֲצַרְתִּי אֲמַר אֱלֹהִים:

26 רש"י – (שם)

האני אביא את האישה על המשבר ולא אפתח רחמה להוציא עובריה, כלומר, שמא אתחיל בדבר ולא אוכל לגמור?

28 פסיקתא דרב כהנא – ט:ב

אמר רבי ירמיה בן אלעזר: עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי ההרים ואמרת: מי פעל עם א-ל? כל מי שפעל עם א-ל יבוא ויטול שכרו. הדא הוא דכתיב: פָּעַת יֵאמָר וְלִישְׂרָאֵל מִה־פָּעַל אֱ-ל (במדבר כג:כג)

It's Not My Holiday

29 הרמב"ם – ספר המצוות – עשה קנג

אילו הנחנו דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל חלילה לא-ל מעשות זאת, כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל...

30 חתם סופר – יורה דעה (רלד)

נראה מדבריו כי אילו חס ושלום לא ישאר שום ישראל בארץ ישראל, אפילו יהיו יושבים ישראל בחוץ לארץ, מקרי 'כליון אומה', חס ושלום.